

ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS, 1959

TURINYS

Ką mačiau ir patyriau Pietų Amerikoje. J. Gesiūnas..	18
Net užė svetainės. Eilėraštis. Jonas Kaškaitis	21
Panvėžietis muzikas M. Karka. T. Skirgaila.....	22
Atsiminimai apie Makniūnų dvarą. Rojus Mizara	23
Tar. Lietuvos rašytojų suvažiavimas. A. B.	28
Su jaunyste. Eil. Teofilis Tilvytis	30
Ižymusis muzikas M. Petrauskas. Konradas Kaveckas	31

Petrika, A.
221 S. 4th St.
Brooklyn, N. Y.

No. 2

25
352 Eastern Parkway

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879

No. 2. Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1959

XXV

KĄ MAČIAU IR PATYRIAU PIETŲ AMERIKOJ

J. GASIŪNAS

Pirmą ir ilgiausią Pietų Amerikoje pabuvojimą turėjau Buenos Aires mieste, gražioje Argentinos respublikos sostinėje. Ten išbuvaui apie pustrėčio mėnesio. Tuo, palyginamai, trumpu laikotarpiu teko daug ko pergyventi ir patirti.

Argentina—didžiulis kraštas, turįs apie milijoną ketvirtainių mylių, tačiau žmonėmis ne tirštai apgyventas. Sostinė turi apie keturis milijonus gyventojų, visoje plačioje apylinkėje randasi apie 12 milijonų. Apie 8 milijonai gyvena išsimėtę toliau į pietus. Viso Argentina turi arti 20 milijonų gyventojų.

Vyriausias pramonės ir kultūros centras Buenos Aires miestas su savo provincijomis (priemiesčiais). Tai respublikos širdis ir smegenys. Pačiame miesto centre išstatyti didžiuliai pastatai, kuriuose randasi visa valstybinė galia: parlamentas, prezidentas, kabinetas, militarinė junta, teismabučiai ir kitos valdiškos įstaigos. Kiek pirmiau tose mūro, akmens ir plieno tvirtovėse sėdėjo diktatorius Juanas Peronas su savo šaika, o dabar jose sėdi "liberalinis" prezidentas Frondizis su savais šalininkais. O kad valstybinė galia būtų jaučiama visame mieste ir plačioje apylinkėje ir kad niekas jai nedrįstų prieštarauti, tam yra palaikomas nuolatinis karo stovis. Išėjęs gatvėn pilietis tuojau gali matyti pilnai ginkluotus kareivius stovinėjant prie tiltų, dirbtuvių, geležinke-

lių mazgų ir kitose svarbiausiose vietose.

Valdžia karinės padėties palaikymą teisinga tuo, kad peronistai dar tebesą pilnai nesuvaldyti ir kad komunistai veikia su peronistais ir kitais "nenuoramomis", kurie kurstą žmones prie sukilimo. Spauda ir radijas, kaip pasamdyti, valdžiai turavoja. O tai susidaro daug apsunkinimų sindikatams (unijoms) ir opozicinėms partijoms veikti.

Peronistai, tiesa, nenuleidžia rankų. Jie kiekvienai progai pasitaikius moka pademonstruoti už savo dievaitį Peroną. Darbininkų sindikatuose jie turi nemažos įtakos. Jie laukia Peroną grįžtant prie valdžios vairo.

Darbininkų Unijos—Galinga Jėga

Darbininkų sindikatuose taipgi plačiai veikia komunistai ir sindikalistai. Todėl vadovybė nėra vieninga, vidujinė kova yra pusėtina smarki. Bet ekonominei padėčiai sunkėjant, gyvenimo reikmenų kainoms nesvietiškai kylant, taipgi valdžiai linkstant prie pataikavimo užsienio kapitalui (JAV bankininkams), darbininkų sindikatuose pasireiškia kiek vieningesnis veikimas prieš tokią valdžios politiką, kuri traukia kraštą į dar sunkesnę padėtį. Kai šių metų pradžioje valdžios sutikimu buvo daugiau kaip 100 procentų pakeltos kainos ir valdžios dekretu pervestos svarbios gamybos įmonės privatiniam užsienio kapitalui, 62 sindikatai

(unijos) paskelbė generalinį streiką, pilnai visą miestą suparalyžiavo. Ne tik darbavietės buvo uždarytos, bet ir krautuvės, transportacija sulaukyta. Jokių pikietų nereikėjo, nes darbininkai vieningai laikėsi, iki streikas buvo atšauktas. Tai pasirodė kokia organizuotų darbininkų jėga yra galin-ga.

Sindikatuose priklauso 75 procentai visų darbininkų. O tai reiškia, kad jie daug tvirčiau organizuoti negu Jungtinių Amerikos Valstybių darbininkai. Jie yra atsiekę daug laimėjimų: trumpesnės darbo valandas, didesnes algas, geresnę darbavietėse apsaugą, bedarbių apdraudą, aukštą senatvės apdraudą ir tt. Darbdaviai su organizuotais darbininkais priversti rimtai skaity-

J. Gasiūnas tarp Buenos Aires lietuvių jaunuolių, dalyvavusių jam suruoštosiose išleistuvėse 1959 metų vasario 14 dieną.

tis. Taipgi ir valdžia vengia griežtų prieš darbininkus išstojimų. Bet karininkų junta verčia valdžią nepataikauti darbininkams, bet karinę buožę prieš juos panaudoti. Tokių būdu valdžia randasi tarp kūjo ir priekalo ir kai kada padeda militaristų kūjui prieš darbininkus.

Turtingas Kraštas—Biednas

Argentina būtų turtingas kraštas, jeigu gamtiniai turtai — aliejus, geležis, sidabras, auksas ir kitos gerybės — būtų panaudota žmonių gerovei. Bet dabar pramonė žemame laipsnyje ir daugelis pramonės įmonių yra užsieniečių turčių rankose. Kasmet reikmenų daugiau iš užsienio perka, negu parduoda. Pezas smarkiai rieda žemyn (už dolerį dabar galima gauti net 65 pezus). Liaudies gyvenimas blogėja ir tam blogėji-

mui nesimato galo, nors prez. Frondizis bando įkalbėti žmonėms, kad už dvejeta metų Argentinos žmonių gyvenimas smarkiai pakils.

Šiuo metu Argentinos žmonių gyvenimo lygis yra gerokai žemesnis už JAV darbo žmonių gyvenimą. Ten retas darbininkas turi televiziją ar automobilį, truksta jiems ir kitų dalykų, kuriais mes čia naudojames. Iš užsienio (ypač šiaurės Amerikos) atvežti produktai darbo žmonėms neprieinami, nes jie labai brangūs. Nort-amerikonų ir anglų argentiniečiai neapkenčia, nes skaito juos Argentinos liaudies išnaudotojais, apiplėšėjais. Ką kitą jauti kalbant apie Tarybų Sąjungą. Argentiniečiai daugumoje draugiškai į ją atsineša, kad ji, kaip jie teigia, nesikiša į jų reikalus, jų neišnaudoja.

Argentinos Lietuvių Gyvenimas ir Veikla

Sunkėjantis gyvenimas žymiai paliečia ir 40,000 lietuvių, tarp kurių nedidelis skaičius yra turtingų. Tiesa, daugelis lietuvių Antrojo Pasaulinio karo metu galėjo pasinaudoti geresniais atlyginimais, susitaupę kiek tūkstančių pezų apsipirkti namelius, tai ir dabar jie geriau verčiasi.

Kaip Nort-Amerikoje, taip ir Argentinoje lietuviai pasidalinę į politines sroves, bet ne taip ryškiai. Į kitų srovių parengimus kai kada nueina ir tuli pažangiečiai, ir jie ten lygiai draugiškai esti priimti. Aš pats tai jaučiau, atsilankęs į SLA (Susivienijimą Lietuvių Argentinoje) parengimą.

Pažangiečiai lietuviai palaiko veikimą per Lietuvių Socialų Klubą "Kultūra", savaitraštį "Tėvynė" ir priklausydami tarptautiniuose klubuose. Pažangiečių įtaka lietuviuose nemaža. Klube ruošiami parengimai esti skaitlingi. Klubas turi gražias saviems reikalams patalpas. Klube veikia choras, dramų skyrius, jaunimo skyrius. Biblioteka (knygynas) gražiai įrengta, kur galima gauti įvairių lietuvių laikraščių, žurnalų, knygų, ypač iš Tarybų Lietuvos. Išengęs į klubą, kiek pasidairęs, tuojau gali jausti, kad esi puošnioje kultūrinėje įstaigoje.

Nemanykite, kad jiems lengva klubą ir savaitraštį išlaikyti. Apart nemažų mėnesinių mokesčių ir aukų, daugelis jų užside- da specialines mokesčius, dalį savo algos skirdami tiems svarbiems reikalams. Man at-

rodo, kad finansinis pas juos pasiaukojimas yra daug didesnis negu pas mus.

Susirinkimuose ir parengimuose, kur tik man teko dalyvauti, jie išreiškė didžiulę padėką šiaurės Amerikos pažangiesiems lietuviams, kurie per daugelį metų vienokiu ar kitokiu būdu juos parėmė. Jie labai dėkingi Rojui Mizarai už pabuvojimą Argentinoje porą metų ir pagelbėjimą jiems išvystyti vadovaujančius kadrus.

Jaunuoliai Veikia su Tėvais

Per daugelį metų pergyvenę fašistinį rero-rą, užsigrūdinę kovose už demokratines teises ir geresnį gyvenimą, argentiniečiai pažangieji lietuviai dabar įvertina kiekvieną laimėtą kovą. Ateities veikimui jie turi gražų būrį jaunimo, kuris sykiu su tėvais dalyvauja kultūrinio klubo veikloje, įeina į klubo valdybą ir kitus komitetus, veikia dramos grupėje, žymią vaidmenį vaidina chore. Tūli jaunuoliai priguli ir tarptautiniuose klubuose, tarptautinėje fraternalėje draugijoje, kuri vadinasi bielorų savišalpos draugija.

Argentiniečiai, kiek teko patirti, palaiko glaudžius ryšius su urugvajiečiais pažangiečiais lietuviais. Kartais jie pasikeičia savo meninėmis jėgomis, dalyvauja vieni kitų parengimuose. Viena kliūtis jiems ten yra, tai persikelti per 28 mylių pločio La Plata upę, kuri už 170 ml. nuo Buenos Aires įteka į Atlanto vandenyną. Taipgi tenka pereiti rubežiaus sargybą, kuri reikalauja įvairių dokumentų, įrodančių kas tu per vienas esi.

Urugvajaus respublikoje lietuvių nedaug—apie 6 tūkstančiai. Pažangieji lietuviai turi net du klubus—vieną Montevideo centre, kitą priemiestyje Cerro. Taipgi jie išleidinėja nedidelį laikraštuką "Darbas", kuris nereguliariai išleidinėja, priklauso kaip jie finansiniai išgali. Jie taipgi turi ir meninių jėgų, palaiko radijo programą.

Pirmutinė Delegacija į Lietuvą

Urugvajiečiai buvo pirmutiniai pasiūstę savo nemažą delegaciją Tarybų Lietuvon. Delegacijos kelionė buvo gražiai nufilmuota, tai dabar tas filmas rodomas ne vien Pietų, bet ir šiaurės Amerikoje. Iš Lietuvos grįžę delegatai su savo raportais pasiekė daugelį Urugvajaus lietuvių, taipgi ir ar-

gentiniečius. Jie numaskavo tuos iš klerikalų laikraščio "Laikas" ir tautininkų laikraščio "Argentinijos Lietuvių Balsas" šmeižikus. Tiesos žodis apie Tarybų Lietuvą pasiekė Argentinos, Urugvajaus ir Brazilijos lietuvių kolonijas.

Urugvajus yra maža respublika, turinti 72,172 ketvirtaines mylias ir apie 3 milijonus gyventojų. Tai mažiausia Pietų Amerikos respublika, bet pramoniniai ir kultūriniai ji stovi aukščiau už kitas Pietų Amerikos respublikas. Ji turi nemažą mėsos, tekstilės, vyno ir kitų produktų gamybą. Kai kitose Lotynų Amerikos respublikose nuolatos sukilimai pasikartoja, reakcija siautėja, diktatoriai įsigali, tai šioje mažoje respublikoje, kaip tik priešingai, politinis ir ekonominis pastovumas jaučiamas, demokratinėmis teisėmis liaudis naudojasi. Urugvajuje bažnyčia atskirta nuo valstybės ir visokia religija lygiai toleruojama. Ten piliečiu gali patapti nepraradamas savo pilietybės gimtiniame krašte. Darbininkai turi išsikovoję senatvės pensiją. Biednuomenei teikiamas veltui medikalis patarnavimas, valstybė rūpinasi motinoms pagelbėti.

Ispanų kalboje Urugvajaus respublika vadinasi: Republica Oriental Del Uruguay. Sostinė—Montevideo.

Didžiausia Respublika

Urugvajus rubežiuojasi su Brazilija, didžiausia Pietų Amerikoje respublika, turinčia virš tris milijonus ketvirtainių mylių žemės ir apie 60 milijonų gyventojų. Brazilija arčiau Ekvatoriaus, tai ir klimatas ten karštesnis, negu Urugvajuje ar Argentinoje. Oficialiai Brazilijos respublika vadinasi: Estados Unidos Do Brasil (Jungtinės Brazilijos Valstybės). Kalba—portugališka, pasilikusi nuo tų laikų, kai portugalai ten viešpatavo. Tai vienatinė respublika Lotynų Amerikoje, kuri naudoja portugalų kalbą.

Kraštas labai kalnuotas. Mačiau daugelį labai aukštų kalnų, kurie visai panašūs į cukraus galvą. Tai stebėtini kalnai. Didžiausia ir garsiausia visoje Lotynų Amerikoje upė—Amazon, kurios pakraščiuose, toliau į Ekvatorių, gyvena senų gyvenimu indėnų ir kitų spalvingų žmonių gentys.

Sostinė Rio De Janeiro—puikus miestas,

gražiausias Lotynų Amerikoje, randasi ant Atlanto kranto, tarp milžiniškų kalnų. Ne-trukus sostinė bus perkelta į visai naują miestą—Brasilia, kurį dabar vyriausybė sta-to maždaug respublikos centre.

Lietuvių Veikimas—Mažas

Brazilijoje teko trumpai pabuvoti San Paulo ir Rio De Janeiro miestuose ir ten susitikti su tulais pažangiais lietuviais. Pa-žangiečiai nusiskundė, kad jiems sunku ten veikti, nes vyriausybė neleidžia jiems įsi-steigti savo klubus ar kitokias draugijas. Taip vadinama prezidento Kubičeko demo-kratija ne visus gyventojus vienodai traku-tuoja. Sveturgimiams, ypač pažangiečiams, ten demokratinės teisės apribotos. Tačiau pažangieji lietuviai nenuleidžia rankų, pri-sitaikę prie aplinkybių jie šį tą nuveikia.

Tik nusiskundžia, kad pas juos veikėjų trūksta ir tie patys mažėja.

Tiek Argentinoje, tiek Uruguajuje, tiek Brazilijoje tūli pažangiečiai veikėjai man nusiskundė sekamai:

—Vieni senėja, miršta, kiti išvyksta Tary-bų Lietuvon, o naujų darbuotojų sunku be-gauti. Dėlto mūsų veikimas laipsniškai ei-na silpnyn ir silpnyn.

Pietų Amerikoje lietuvių gali būti apie 75,000. Jie išsimėtę po miestus ir mieste-lius, tūli dirba laukuose toli nuo miestų. Beveik visi jie yra darbo žmonės, neša di-džiulį išnaudojimą ir sunkias gyvenimo są-lygas. Turčiams jie nepitaria. Klerikalai ir tautininkai mažai iš jų teranda sau šali-ninkų, rėmėjų. Pažangiečiams tarp lietuvių veikiant yra galimybės išvystyti platų veiki-mą.

Net užė svetainės

Ką veikėm, ką matėm
Prieš trisdešimt metų,—
Draugai, net širdis šokinėja!
Kolonijos užė —
Per žiemą žiemužę,
Svetainės pilnutės veikėjų!...
Čia prakalbas kerta —
Kalbėtojo verta
Klausyt: tau širdin taip ir sminga
Jo žodžiai kaip strėlės:
Režimas pašėlęs —
Tai unijas tverkim ryžtingai!
Tik organizuoti —
Kovoj nepasiduoti!
Nutraukt kapitalo žabangus...
Ir kuopos didėja, —
Taip jūroj nuo vėjo
Uolyną sugurina bangos...
Skardėjo mūs chorai,
Sukėlė furorą
Dainų, operečių koncertai, ..
O solo, duetai,
Estradoj kad kerta tai kerta!
Teatrai ir dramos,
Spalvotos programos,

Gūžynės, bazarai ir baliai,
Eilių deklamacijos,
Vaizdai, dekoracijos
Blizgėjo lietuviškoj salėj...

Jaunuoliai tik žiba!
Turnyrai varžybų,
žiedų ateities mokyklėlės...
Su vajais maršrutais
Progreso rekrutai
Kolonijų kuopas sutvėrė.

O knygų o raštų —
Brošiūrų be krašto!
Klestėjo spauda pažangioji!
Kultūros nešėjai
Kad dėjo tai dėjo —
Lapeliai kaip paukštės lakiojo...

Į ateitį žvelgėm
Viltim pasitelkę,—
Kalbėjom tvirtai įsirėžę:
Reakcijos siausmą
Ir atomų griausmą
Nūn stebim piktai nusigrėžę!

PANEVĖŽIETIS MUZIKAS M. KARKA

(40 METŲ MUZIKINIO--PEDAGOGINIO DARBO SUKAKČIAI PAŽYMĖTI)

Kas iš panevėžiečių nepažįsta gyvo, energingo ir visad jauno (nors jo galvą puošia sidabrinės gijos ir amžius pasiekė 67 metus) muziko, kuris Panevėžio mieste jau 40 metų dirba muzikinį-pedagoginį darbą? Kileš iš mažažemių valstiečių šeimos, vaikystės metais matęs daug skurdo ir nepriteklių, jis visus juos nugalėjo, iš didelės meilės muzikai, ir tapo muzikos mokytoju, atstovu tos profesijos, kuri žmonėms teikia didelį džiaugsmą ir pasitenkinimą. Pirmojo pasaulinio karo audra M. Karką nubloškia į Peterburgą, kur jis dirba įvairų darbą fabrikuose ir gamyklose. 1918 metais Lietuvoje įkūriama Tarybų valdžia ir M. Karka sugrįžta į gimtąją tėviškę—Lietuvą ir apsigyvena Panevėžyje. Čia jis pradeda dirbti I-je berniukų gimnazijoje muzikos mokytoju, kurioje išdirbo 26 metus. Šioje mokykloje jis skiria visą savo energiją mokinių meno saviveiklai išvystyti; suorganizuoja gana pajėgų berniukų chorą, kuris duodavo koncertus netik mokyklos mokiniams, bet ir visuomenei. Iš suaugusių panevėžiečių, tarnautojų ir darbininkų, jis suorganizuoja chorą, dramos kolektyvą; stato lietuviškus dramos veikalus (jis buvo ir jų režisierius) operų ištraukas, operetes. Šiose saviveiklose dalyvavo ir dabartiniai mūsų respublikos žymūs meno veikėjai: J. Staniūnas, V. Dapelytė, Br. Gratkauskas ir kiti.

1940 metais Lietuvoje atkūrus Tarybų valdžią M. Karka Panevėžyje suorganizuoja muzikos kursus, kuriems jis ir vadovauja, bet jų darbą nutraukia karas, hitleriniai okupantai kursus mėjo iš patalpos į patalpą, gresia pavojus, kad bus konfiskuoti brangūs instrumentai. M. Karkos pastangų ir energijos dėka kursus pasiseka išsaugoti iki karo pabaigos, o muzikos instrumentai

buvo paslėpti saugiose vietose. Už sumanumą ir energiją, išsaugojant Tarybų valdžios turtą, muzikos instrumentus, ir pastangas išlaikyti kursus, sunkiose okupacinio režimo sąlygose, M. Karka gauna padėkos laišką iš tuometinio Meno reikalų valdybos viršininko drg. J. Banaičio. Sunkiomis okupacinio meto sąlygomis, 1943 metų vasarą M. Karka suorganizuoja ir praveda miesto dainų šventę, kurioje dalyvavo virš 600 žmonių jungtinis choras, tuo parodydami panevėžiečiai vokiškiesiems okupantams, kad sunku yra pakirsti ir palaužti lietuvių tautos dvasią, sunaikint kultūrinį gyvenimą. Nei viena dainų šventė, kuri buvo pravesta Panevėžyje, neapsiėjo be M. Karkos dalyvavimo, kaip tų švenčių organizatorius bei dirigentas. Jis nuolatinis rajonų chorų konsultantas, nešantis respublikinėms dainų šventėms, mieste vykstančių kasmetinių meno saviveiklos kolektyvų apžiūrą žiūri pirmininkas. Jo autoritetas panevėžiečių tarpe labai didelis, jis to nusipelnė už didelę meilę ir atsidavimą muzikai, liaudies dainai. Jis dažnas svečias klubuose, teatrų bei koncertų salėse, kaip muzikinis lektorius, aktyvus visuomenininkas ir miesto tarybos deputatas. Po karo kurį laiką jis vadovavo muzikos mokykloje, o šiuo metu vadovauja chorvedybos klasei, savo turtingą patyrimą perteikdamas būsimiems muzikams. Už nuopelnus vystant muzikinę kultūrą jis apdovanotas medaliu LTSR Aukščiausios Tarybos prezidiumo garbės raštu, jam suteiktas respublikos nusipelnusio meno veikėjo vardas. Linkime jubilijatui geros sveikatos, neišsenkamos, jaunatviškos energijos, dirbant garbingą muzikos švietėjo darbą.

T. Skirgaila

Atsiminimai apie Makniūnų dvarą

ROJUS MIZARA

I

Dvaras, kuriame aš mažas būdamas mokiausi ir vėliau, paaugėjęs, dirbau, vadinosi Makniūnais. Jame mano senoliai baudiavą ėjo, savo prakaitą ir kraują liejo. Mano atmintyje dar buvo seno amžiaus žmonių, tuos baisiuosius laikus atsiminusių ir apie juos mums pasakojusių.

Niekad tikrai nežinojau, kiek Makniūnai valdė šimtų ar tūkstančių dešimtinių žemės, bet žinojau, jog tai buvo didelis dvaras, išsidėstęs tarp Alytaus ir Merkinės.

Dvaro centras savaime turėjo didžius plotus, o dar mano atmintyje ir keturius palivarkus: Piliakalnį, Navoplentą, Majeriškes ir Pakrikštes. Turėjo daug miško ir keturius nedidelius ežerus. Bet ilgainiui palivarkus pardavė, o kai kurių, dar buržuazinei žemės reformai vykstant, žemę sklypais atidavė savanoriams. Žinau, ir mano brolis Povilas buvo gavęs sklypą žemės Navoplentoje.

Bet tuo metu, apie kurį aš čia kalbėsiu, Makniūnai dar tebeturėjo tris palivarkus, autonomiškai besivaldančius su savo kumečiais ir bernais ir visokiais žemės ūkio padargais.

Makniūnų dvaras buvo senas dvaras. Tai be kitko liudijo jo seni, jau aptriūšiję, rūmai ("pakajai") ir nemažas sodas, supantis rūmus. Sode buvo pravestos alėjos, pagal kurias iš abiejų šonų stiebėsi daug šimtamečių liepų. Sodas traukė kiekvieno praeivio akį. Be vaisinių medžių — obelių, kriaušių, ir kt., — buvo nemaža gėlių lysių; buvo senas maudymuisi baseinas, bet mano laikais apleistas, — pilnas dumblo ir vandenių žolių.

Makniūnai priklausė Muiželių šeimai. Buvo du broliai ir dvi seserys — Marija ir Julija. Vieną brolių kažin kas kažin kur nušovė, tai dvaro vyriausiu valdovu buvo Karolis Muiželis, dar jaunas vyras. Visi trys buvo su lenkėje, tarp savęs šnekėjosi tik lenkiškai,

bet truputėlį mokėjo kalbėti ir lietuviškai; seserys daugiau. Kiek atmenu, jie prenumeravo ir skaitė tik lenkišką spaudą. Jie turbūt buvo protestantų tikybos, bet ateistai; su apylinkės parapijų kunigais nebepalaikė jokių ryšių.

Sakoma, vienas ar du Muiželių šeimos narių žuvo 1861-1863 metų sukilimo metu, tai gal dėl to jie ir buvo anti-caristai ir anti-rusai. Jų knygynėlyje, kiek atmenu, buvo tik keletas rusų kalba knygų.

Nežinau, kieno paveiktos, bet seserys Muiželytės stengėsi nedykinėti, laiko veltui neiekvoti, bet bandyti sunaudoti jį naudingam tikslui. Gal tai buvo humanistinių romanų skaitymo rezultatas, gal kas kitas. Jiedvi nusimanė apie mediciną, turėjo net ir savo vaistinėlę, mokėjo suteikti pirmąją pagalbą sužeistajam. Jiedvi mokėjo vaikus skiepyti nuo rauplių — Marijona mane taipgi įskiepijo. Neretai, atmenu, mūsų šeimai prireikus kokios nors pagalbos, kai kurių medikalinių reikmenėlių, tėvas vykdavo tiesiog pas Muiželytes ir ten visuomet gaudavo. Įdomu ir tai, kad jos už tai niekad neimdavo pinigų. Galimas daiktas, kad jos tokias paslaugas atlikdavo tik tiems, kurie dažnai eidavo į dvarą dirbti.

Muiželytės sugalvojo dar ir kitą naudingą užsiėmimą. Jos pasirinko apie tris vaikus iš apylinkinių kaimų, vieną iš savo kumečių, ir pradėjo juos mokyti. Tarp tų laimingųjų buvau ir aš. Ir jos mokė mus skaityti, rašyti ir aritmetikos. Mokė kiekvieną individualiai.

Atmenu, kai tėvas mane nuvedė ir pristatė Marijai. Tėvas kalba su ja lenkiškai, o aš nieko nesuprantu. Ji bando mane lenkiškai prakalbinti, aš nieko neatsakau. Tuomet pradeda šiaip taip lietuviškai, "laužytai".

—Nori mokytis?

—Noriu.

—Nebijosi vienas į dvarą ateit?

—Nebijosi.

Marija paima mane už rankos ir vedasi į "pakajus", — tėvą paliekame virtuvėje. Pirmiausia įėjome į valgomąjį: stalas ilgas, aplink jį kėdės, ant stalo gėlių puokštė. Grindys žvilga, išvaškuotos, slidžios. Žinoma, buvau basas. Nors mano kojos buvo pripratusios prie visko — jos sliduoja, einant. Bijau pasikepti. Sienos naujai išpo-pieriuotos. Ant vienos sienos kabo didžiulis laikrodis. Tak, tak, tak, — taip retai, iškilmingai! Ji leido man apsidairyti, — gal tyrė, kaip visa tai į mane paveiks.

Tuomet ji man parodo dar vieną kambarį, paskui kitą. Įeiname į saloną. Kambarys didelis, viename jo kampe — pianinas. Daug krėslų — visi minkšti. Visa tai man atrodė kaip koks dangaus kampelis; dairausi, žiopsinėju. Marija sėda prie pianino ir skambina. Pakilusi, klausia:

— Ar žinai, ką aš skambinau?

— Polką, — atsakau.

— Atspėjai! Tu — gabus vaikas, — glostė ji mane.

Ji buvo teisi, aš atspėjau. O atspėjau dėl to, kad nežinojau, jog pasaulyje yra kitas koks "grojus" kaip polka, kurią dažnai kaime bernai minėdavo.

Tuomet ji nusivedė mane į savo miegamąjį — nedidelį, bet jaukų kambarėlį, kuriame buvo lovelė, staliukas ir pora kėdžių. Pasodino prie staliuko, stovinčio ties didžiuliu langu, pro kurį matėsi sodas, ir pati greta atsisėdo.

Aš jau mokėjau skaityti ir abėcėlę parašyti, bet ji liepė man pirmiausia paskaityti iš iliustruotos lenkiškos knygutės straipsniuką apie ežį, kurio ir paveikslukas ten pat buvo. Perskaičiau, bet nesupratau. Ji prašo paaiškinti, ką skaičiau, o aš negaliu. Tuomet ji bandė lietuviškai aiškinti.

Po to padavė popieriaus ir pieštuką ir liepė parašyti abėcėlę, paskui visus numerius. Ji turėjo ir kitą knygutę, lyg elementorių. Įdavė man ir nurodė, ką namie turiau skaityti ir nurašyti. Davė popieriaus ir pieštuką. Tokia buvo mano pirmoji lekcija pas Muiželytę.

Įsakė: kai tik galėsiu, turiu ateiti pas ją — ateiti rytmečiais, tik ne sekmadieniais.

Taip ir pradėjau lankyti Muiželio dvare "universitetą". Toli gražu ne kasdien ei-

davau — tik po vieną po dvi dienas per savaitę, tik tėvui ir pamotei leidžiant. Būdamo man užtenkamai darbo namie: pamotės vaikus saugoti, papenėti, prižiūrėti. Buvo ir kitokių darbų.

Kiekvieną kartą, kai nuvykdavau, tiesiog ir eidavau į "pakajus", į jos kambariuką. Sėsdavau prie staliuko ir džiaugdavausi.

Marija, mokydama mane, dažnai laikydavo ant kelių nedidelį, juodą, kudlotą šuniuką, šeigicų. Jis visuomet būdavo išpraustas, švarus, net žvilga. Mergina jį myludavo ir bučiuodavo. Kai kada, turbūt manydama, kad aš šeigicui labai pavydžiu, pakstelėdavo lūpomis ir man į kaktą. Kokčiai jaučiausi, — ji mane lygina su šuniuku! Bet tylėdavau.

Ir taip aš, gavęs progą, eidavau į dvarą mokytis per keletą metų. Kai kada dažniau, kai kada rečiau. Jei būtų iš namų išleidę, būčiau ejęs kasdien.

Šaltesnio oro metu, kai ateidavau avis klumpėmis, jas ir autkojus turėdavau palikti koridoriuje — neleido su klumpėmis į "pakajus".

Ką ir kaip Marija mane mokė?

Ji nebuvo pedagogė ir mokymui sistemos, matyt, neturėjo. Neruošė ji manęs ir jokiems egzaminams. Atrodė, ji norėjo tik įdiegti man šokių tokį supratimą apie daug dalykų. Aritmetiką ji mane mokė sistemačiai. Nors tuomet aritmetika man atrodė nereikalingiausia dalyku, o visgi aš pas ją išmokau visas keturias dalis. Didelis trūkumas, kaip vėliau patyriau, buvo tai, kad nemokė manęs nei lenkų nei rusų kalbų gramatikos; nemokė nei rusiškai skaityti.

Ji turėjo nemaža visokių vadovėlių, populiarių, iliustruotų pasiskaitymų, bet visi lenkų kalba. Ilgainiui, aš jau supratau visa, ką ji man aiškino, bet aš jai niekad nesugebėjau pilnai išaiškinti, ką skaičiau, ką supratau. Jokio lietuviško vadovėlio ji tuomet neturėjo.

"Perėjau" keletą vadovėlių: iš geografi-jos, iš etnologijos, iš zoologijos, ir kt. Visi jie buvo populiariai parašyti, visi iliustruoti. Apie Amerikos indėnus aš jau turėjau geroką nuovoką savo vaikystėje — vis iš jos vadovėlio. Turėjo knygelį ir apie gėles, apie vaisius.

Vasaros metu nusivesdavo ji mane į sodą; prie rūmų buvo keletas lysių gėlių, ir Marija norėdavo, kad aš kiekvienos gėlės vardą jai pasakyčiau.

Ji turėjo nedidelį žemės rutulį (globusą) ir man demonstruodavo, kaip žemė sukasi aplink savo ašį ir lekia aplink saulę. Visa tai man buvo nelengva suprasti dėl to, kad aš pirmiau buvau manęs žemę esant blyno pavydalo. Ji mokė mane rašyti—diktuo-davo man. Deja, neišmokęs lenkų kalbos gramatikos, aš niekad dorai nepramokau lenkiškai rašyti, neigi kalbėti.

Nemaža ji mane mokė visokių dalykų. Pav., kodėl laivas vandeny nenuskęsta? Įdomu, ar ne? Bet aš savo gyvenime dar nebuvau laivo matęs, tai ir jos mokymas man kaž kaip negalėjo įsismeigti į mano galvą. Laivas, jo plaukiojimas, žmonių ve-žimas net į Ameriką, man vis atrodė savo-tišku stebūklui.

Daug ji mane mokė praktiškų dalykėlių. Vos pradėjus man pas ją mokytis, ji sakė: —Roch,—taip ji mane vadino,—eik į val-gomąjį ir pažiūrėk į laikrodį, kuri dabar valanda.

Nubėgau, dirstelėjau į laikrodį, sugrižau r tariau:

—Nežinau, panele...

Ji žinojo, jog aš atsakysiu "nežinau". Savo gyvenime laikrodį buvau kartą ar du ma-tes Merkinėje, tai kaip gi aš žinosiu. Na, ir tuomet ji mane išmokė pažinti laikrodį; išmokė romėniškus numerius skaityti. Galė-jau tuo klausimu sukirsti kitus. Bet kadan-gi Savilionyse tuomet nieks laikrodžio ne-turėjo, tai aš ir negalėjau niekam pademon-struoti savo žinojimo.

Dviejų dalykų Marija manęs niekad ne-mokė, nei neprisiminė: apie dievą ir apie ciesorių.

Aš jai vis sakydavau, kad noriu lietuviš-kai skaityti. Pasakydavau, kokias lietuviš-kas knygutes mes turime namie. Ji prašė manęs, kad atneščiau jų nors vieną jai pa-rodyti. Nunešiau dvi apysakaites: viena buvo Tilžėje išleista, kita—Amerikoje. Abi-dvi, vadinasi, anomis sąlygomis, nelegalės. Pavarčiusi jas, paknibinėjusi, ji gražino jas, bet nieko nesakė.

Po 1904 metų, atgavus lietuvišką spaudą,

Marija nuvyko į Vilnių ir iš ten parvežė keliasdešimt lietuviškų knygučių. Davė jas skaityti visiems, kas norėjo. Nežinau, kiek naudojosi jomis kiti, bet aš tai visas jas perskaičiau. Jų tarpe buvo gerų brošiūrų.

Pasakysiu: Marija Muiželytė daug man padėjo pasaulį pažinti ir už tai aš jos nie-kad nepamiršiu. Ji tuomet buvo jau su-brendusi mergina, maloni, nepikta, motiniš-ka. Paskui ji ištekJėjo už gydytojo Ardilau-sko, taipgi sulenkėjusio, ir iš Makniūnų ka-žin kur išsikėlė.

Vieną žiemą Muiželis buvo atidaręs dva-re pradinę mokyklą kumečių ir apylinkės sodžių vaikams. Atmenu, ją lankėme apie 30 vaikų. Mokė mus specialiai pasamdyta mokytoja Marija Ardilauskaitė. Kukli ir gera buvo mergina, lietuviškai kalbėti mo-kėjo geriau už Muiželytes.

Buvo sakyta, jog ši mokykla būsianti pa-stovi, nuolatinė. Pasakota, jog kitais me-tais bus du mokytojai. Deja, niekadėjams įskundus, vieną pūguotą dieną atvyko iš Merkinės žandaras, uriadninkas ir du straž-nikai, surašė protokolą ir uždarė mokyklą. Muiželiui ir Ardilauskaitei buvo suruošta byla. Net į Trakus turėjo vykti teisman. Neatsimenu, kuo toji byla baigėsi, bet mo-kyklos mes jau neturėjome.

Po to aš dar eidavau į dvarą kai ko pasi-mokyti pas jaunesniąją seserį, pas Julę, bet ši buvo labiau užimta ūkio reikalais, ypa-tingai sodo ir daržų priežiūra, tai ir vaikus mokyti nelabai tenorėjo.

II

Kai pradėčiau pajėgti lopetą kilnoti, eida-vau į dvarą uždarbiauti. Eidavau, žinoma, ne kasdien, o tik tuomet, kai namie nebū-davo kas veikti. Duonos šmotelį (lustelį) į tarbukę įsidėjęs, aš sau ir keliauju į Mak-niūnų dvarą. Man ten vis duodavo ką nors dirbti—pavasari, vasarą, rudenį. Kadangi sodą prižiūrėdavo Muiželytės, tai aš, turė-damas su jomis pažintį, eidavau dirbti so-de. Mano tikrasis "bosas" tuomet buvo so-dininkas—mažytis, menkutis žmogelis, ap-sipylęs vaikais, gyvenęs trūkumuose. Bet geras, malonus.

Sode darbo užtekdavo ne tik man, o ir kitiems. Mano dėdė Petras, nusimanęs

šiek tiek apie sodininkystę ir daržininkystę, ten taipgi dažnai dirbdavo,

Po sodą buvo išvedžiota daug takelių ir kelelių. Jie nebuvo išcementuoti, todėl dažnai žolė pradėdavo ant jų augti; man tekdavo su lopeta žolę išskusti. Kai obelys ir kriaušės susprogdavo ir sužydėdavo, mes jas aplaistydavome tam tikrais chemikalais, kad amaras neužpultų. Reikėdavo šis tas dirbti prie gėlių, sulyg sodininko nurodymais. Rudenį tekdavo po kiekvieną vaisinių medžių pakręst trąšų ir jas lopeta apkasti.

Paviršium žiūrint, toks darbas buvo lengvas, bet jis man nebuvo lengvas, kai reikėdavo nuo ankstaus ryto iki saulėlydžio išdirbti. Sode fiziškai dirbdamas, žmogus pamiršti grožį, medžių, alyvų ir gėlių kvapą; visa tai tavęs nežavi, kai jautiesi pavargęs.

Sodininkas bandydavo nematyti, kai suranda tave stovintį, pasirėmusį ant lopetos arba atsilošusį palei medį. Bet Julė dėl to darydavo pastabas, dažnai aštrias, o ji bėgiodavo ir bėgiodavo po sodą, dabodama, kad samdiniai "neultojautų".

Julė Muiželytė buvo ypatinga moteriškė: ji jau tuomet kirpdavosi galvos plaukus. Apylinkės žmonės visaip ją dėl to apšnekėdavo. Kai kurios bobos sakydavo, kad Julė priversta plaukus kirptis, kadangi burtininkė jai pasakė: jei nesikirpsi, tai tavo plaukai susivels į kaltūną. Žinoma, buvo kvailos pasakos. Praėjus kiek laiko, daugelis merginų kirpdavosi plaukus.

Iš pradžių man mokėdavo po dešimt kapeikų dienai, bet vėliau uždirbdavau jau po penkiolika kapeikų. Uždirbdavau tiek, kad iš mano uždarbio galėjome nusipirkti kerosino, degtukų, ratams tepalo, na, ir dar likdavo kiek noragams paaštrinti, kai reikėjo. Tėvo uždarbis išeidavo duonai (rugiams) ir kitokiems būtinai reikalingiems, didesniems dalykams pirkti. Reikėdavo gi, nuvykus bažnyčion, ir "dievui ant afieros" turėti.

Mokydamasis ir dirbdamas, aš pradėjau giliau pažinti visą dvaro sąstatą — bernus, mergas, kumečius ir tuos, kurie juos valdo. Sodininkas, turėjęs "gerą klausą ir uoslę", žinojo, kas kur ir kodėl dedasi, na, ir jis man papasakodavo.

Dvaro užveizda (ekonomas), kurio pavardė buvo, jei neklystu, Kubikas, nustatydavo padiniams samdiniams, atvykusiems iš kaimų, užmokestį. Jis, pasitaręs su Muiželiu, nustatydavo bernams ir mergoms algas, taipgi kumečiams atlyginimą. Tai buvo senas, pražilęs, bet žiaurus, žvėriškas dvikojis ir didžiausias nepraustaburnis, kiek mano gyvenime teko man sutikti. Koliodavo darbininkus žodžiais, spaudoje nevertojamais; koliodavo lygiai moteris kaip ir vyrus.

Vasaros metu, prasidėjus laukų darbams, jis jodinėdavo ant kumelaitės kaip žaibas. Atlėkęs pas artojus, jei tik kiek, iškoliodavo, išdergdavo juos, tuomet lekia pas kitus, sakysime, šienpiūvius ir tt. Ten—tas pats. Visuomet rankoje laikydavo bizūną ir juo dažnai mosuodavo. Kai kada silpnesniam, bailesniam darbininkui bei kumečiui uždroždavo bizūnu ir per nugarą. Lietuviškai kalbėti jis nemokėjo ir nesistengė išmokti: koliodavosi lenkiškais, baltarusiškais ir rusiškais žodžiais.

Užveizda turėjo padėjėją, taipgi "ponaitį", juodai apsitaisiusį, avintį batus, bet šis nebuvo žiaurus. Padėjėjas irgi nemokėjo lietuvių kalbos.

Buvo užlaikytas sekretorius — toks pat, kaip padėjėjas, lietuviškai nemokąs nei žodžio.

Buvo dar dvi "ponios", turbūt sekretoriui padėjusios dirbti; padėdavo jos ir Julei — melžėjas ir kiaulių šėrėjas tvarkyti. Jos taipgi, jei ir kiek tiek mokėjo, atsisakydavo lietuviškai kalbėti.

Na, o bernai, mergos, kumečiai ir samdomieji valstiečiai—visi buvo lietuviai; ne visi lenkiškai galėdavo susikalbėti.

Pats Karolis Muiželis nuduodavo mandagų. Jis, iš tikrųjų, niekur tiesiog nesikišdavo. Kas, jo nuomone, atrodydavo ne taip dirbama, kaip turėtų, sakydavo ne darbininkams, o užveizdai. Dėl to kai kurie dvirikiškai sakydavo:

—Pats ponas geras, tik žaltys ekonomas blogas, kad jį perkūnas trenktų!

Ir kai kuris pasijausdavo užveizdos labai nuskriaustas, bėgdavo Muiželiui pasiskųsti...

Dvare buvo keliolika kumečių—visi gyveno kaip kareivinėse su šeimomis; kiekvie-

nai buvo duotas nedidokas kambarys, tiesa, su pečium. Tik keturi kumečiai turėjo žmoniškesnius butus: kalvis, vežėjas, sodininkas ir vienas užveizdos padėjėjo padėjėjas.

Bernai ir mergos gyveno viename bendrabutyje pačiame dvaro centre. Bendrabutyje buvo: virtuvė ir valgomasis—tas pats, na, ir miegamasis. Vienas didelis kambarys, kaip salė, kuriame buvo iš lentų sukaltos "palatkos" (dviem aukštais) miegojimui. Ten, viename kambaryje miegodavo bernai ir mergos.

Ir dėl to Makniūnų dvare niekad netrūkdavo "betėvių" vaikų. Kai kurie bernai (taip pat ir mergos) neilgai pabūdavo: vyras nusikaltęs mergai, tuojau bėgdavo gal kur į kitą tokį pat dvarą, gal pas ūkininkus tarnauti; nemaža mergų, pasijutusių "prigautų", taipgi "su sarmata" nešdavosi kitur. Baisus ten buvo gyvenimas!

Paaugęs, aš pradėjau dirbti jau sunkesnius darbus, jau ne sode, o po užvaizdos-ekonomo "globa". Šienauti, arti bei kitų vyrų darbų atlikti, aišku, negalėjau, bet buvo visokių lengvesnių darbų. Čia dirbdamas, jau gaudavau penkiomis kapeikomis dienai mokėti daugiau negu dirbdamas sode.

Vieną kartą tūlas bernas ir aš išvykome pora arklių į mišką parvežti vežimą šviežiai priplėštų samanų, kurias, parvežę, turėjome iškloti arklidėje pirmiau negu arkliai bus grįžę iš darbo. Samanas taip naudojo, kad padarytų daugiau natūralių trąšų.

Neatsimenu, kaip ten buvo, kad mūsų vežimas miške sukliuvo, ir sukliuvo taip, kad mes su samanomis grįžome jau vėlai, kai kiti buvo grįžę iš darbo, kai arkliai jau stovėjo arklidėje.

Užveizda mūs laukė įsiutęs. Kai tik parvažiavome, jis tuojau pradėjo berną kolyti biauriausiais žodžiais. Kai aš įsikišau, užtardamas berną, jis mojosi ant manęs su bizūnu. Aš pabėgau į šalį, apsidairiau, pasigriebiau akmenį, ir šokau prie jo, sakydamas:

—Aš tave užmušiu!—ir taikiau akmenį jam galvon. Bet užveizda ūmai pabėgo,—įsmuko į savo butą, ten pat stovėjusį.

Išgirdę triukšmą, bernai ir mergos, nu-

traukę valgyt vakarienę, išbėgo laukan. Žiūrėjo į mane pastyrusį su nemažu akmeniu rankoje. Kai kurie pradėjo garsiai šaukti:

—Tai gerai, tai gerai tu tam velniui padarei!..

Aš nieko iš tikrųjų nepadariau, ir vėliau net labai džiaugiausi, kad "nepadariau", kad užveizda pabėgo. Kas gi būtų buvę, jei aš jam būčiau galvą perskėlęs!.. Bet tuo savo pasipriešinimu, įgijau bernuose pagarbą.

Įdomu tai, kad to įvykio man ant rytojaus neprikišo nei užveizda, nei pats Muiželis, negi Julė, nors visas dvaras žinojo. Atvykau į darbą, tarytum nieko nebūtų atsitikę. Užveizda įsakė man ir bernui pirmiausia iškrėsti tas samanas po arklidę ir vykti į mišką prvežti jų daugiau.

Makniūnų dvaro kumečių, bernų ir mergų nelaimė buvo, kad gyveno tamsoje, nebuvo organizuoti, gal net nebuvo girdėję ir apie streiką. Aš taipgi tuo atžvilgiu buvau tamsus, negalėjau jiems niekuo patarti, padėti. Tik dabar kai pagalvoju, prieinu išvadą: kiek daug naudos būtų tuomet ten atlikęs toks vyras, kaip V. Kapuskas!..

Kadaise, dar prieš mano atmintį, Makniūnų dvare buvo bravoras, degtinės fabrikas. Kai kurie apylinkės valstiečiai-biedniokai ten eidavo dirbti, o dirbdami—gert. Degtinė buvo pigi, tai daug žmonių ėmė skandinti joje savo protą. Bet po to, kai caro valdžia pasiėmė į savo rankas degtinės monopoliją, uždarė ir tą fabriką. Mūro pastatas, kuriame seniau varė arielką, buvo paverstas karvide.

Mano laikais nei kumečiai, nei bernai negirtuokliaudavo. Tik retkarčiais bernai, nuvykę į Merkinę bei į Nemunaitį, išgėrę stiklėlių kitą degtinės, bandydavo "padurnavoti", bet tai buvo daugiau nuduotas girtumas negu tikras.

Nors Makniūnų dvaro bernų, mergų ir kumečių butis buvo labai baisi, tačiau būtų klaida sakyti, kad šis dvaras nedarė progreso. K. Muiželis, prisiskaitęs laikraščių ir žurnalų (jis, beje, buvo ne lai'okas), bandė eiti su progresu.

Tiesa, mano laikais žemę dar arė jau (Pabaiga 32 pusl.)

TAR. LIETUVOS RAŠYTOJŲ SUVAŽIAVIMAS

A. B.

Š. m. sausio pradžioje Vilniuje įvyko Tarybų Lietuvos rašytojų III-asis suvažiavimas. Visais požiūriais suvažiavimas buvo labai svarbus. Prie jo buvo ilgai ir rūpestingai ruošta. Aišku, kad mums tenka suvažiavimą vertinti tik pasiskaičius suvažiavimo aprašymų ir iš toli susipažinus su jo darbais. Gaila, kad niekam iš mūsų nebuvo progos suvažiavime asmeniškai dalyvauti ir stebėti jo eigą.

Iš suvažiavimui patiekto Lietuvos TSR Rašytojų sąjungos sekretorių E. Mieželaičio ir M. Sluckio pranešimo sužinome, kad šiuo tarpu sąjunga jau turi 96 narius, kad josios "sudėtyje yra apie 30 nuošimčių Komunistų Partijos narių" ir kad "literatai nuo 20 iki 40 metų amžiaus sudaro apie 46 nuošimčius." Duomenys mums

Lietuvos rašytojų grupė: Pirmojoje eilėje iš kairės—E. Mieželaitis, A. Venclova, M. Sluckis, A. Gudaitis-Guzevičius; antrojoje eilėje—J. Dovydaitis, A. Žukauskas, V. Mozūriūnas, T. Tilvytis, K. Kubilinskas, Just. Marcinkevičius; trečiojoje eilėje—A. Baltrūnas, V. Reimeris ir E. Matuzevičius. Nuotarauka daryta 1958 m. prieš išvykstant į Baltarusiją.

įdomūs dviem atžvilgiais. Netenka abejoti, jog Tarybų Lietuvoje šiuo tarpu randasi gerokai daugiau rašytojų, arba bent žmonių, besistengiančių tapti rašytojais negu 96. Neturėdami rankoje Rašytojų sąjungos statuto, nežinome, kokiomis sąlygomis rašytojas gali tapti josios nariu, kokių kvalifikacijų yra reikalaujama iš norinčiojo įstoti į sąjungą. Veikiausia tos kvalifikacijos yra gan aukštos, jei sąjungos narystė dar tebė-

ra palyginti neaukšta. Taip pat negalima sakyti, jog partijinių sąjungos narių procentas yra labai aukštas, kai tik vienas trečdalis tepriklauso partijai. Du trečdaliai sąjungos narių, matyt, abejoja apie užsidėjamą ant savęs didesnių, pridedamų pareigų, ko yra reikalaujama iš partinio rašytojo, partinio veikėjo, partinio mokslininko, partinio muziko, partinio mokytojo bei profesoriaus. Kas liečia atsinešimą linkui tokių rašytojų, tai, pasak minėtų sekretorių, "liaudis ir partija reiškia didžiulį pasitikėjimą jiems, aukštai vertindama jų darbą." Kitaip negali nė būti. Rašytojų, kaip ir visų kitų darbo žmonių, išitraukimas į partiją yra įtikinimo ir įsitikinimo procesas.

Svarbausiu suvažiavimui patiektu dokumentu nedvejojamai reikia skaityti Rašytojų sąjungos Valdybos pirmininko Antano Venclovos pranešimą. Tai platus, išsamus pranešimas. Jame įžymusis rašytojas paliečia daugybę klausimų, reikalų ir problemų, susietų su tarybinių rašytojų vaidmeniu komunistinėje kūryboje. Su dideliu džiaugsmu jis atžymėjo, jog "po antrojo mūsų rašytojų suvažiavimo lietuvių literatūra, visos jos kūrėjų kartos, visi žanrai žengė didžiulį žingsnį priekin. Lietuvių tarybinė literatūra praturtėjo didelės vertės prozas, poezijos ir dramaturgijos kūriniams, įgijusiais plačiausią atbalsį mūsų liaudyje, vieningai pripažintais tos liaudies dvasine nuosavybe ir ginklu kovoje dėl komunistinės ateities."

A. Venclova, kalbėdamas apie būdingus idėjinius ir meninius bruožus šių dienų tarybinei literatūrai, sako:

"Manau, neapsiriksiu pasakęs, kad pirmasis bruožas, kuris iš karto krinta į akis, — tai tas, kad visi autoriai, kokias temas ir kokią medžiagą jie savo kūriniams beimtų, stengiasi pavaizduoti reikšmingus, dažnai esminius mūsų liaudies gyvenimo procesus. Jų dėmesio centre yra mūsų liaudies gyvenimas jau socializmo epochoje... Geriausiai mūsų literatūros kūriniai yra giliai liaudiški ne tik tuo, kad jie vienaip ar kitaip panaudoja ir vienaip ar kitaip trak-

tuoja liaudies gyvenimo medžiagą, bet ir tuo, kad jie iš istorinės perspektyvos teisingai vaizduoja liaudies kelią, pažangiausių savo meto idėjų nušviestą, piešia liaudies gyvenimo vaizdus, sukuria liaudies herojų paveikslus, pagaliau, kalba į skaitytoją jam artima, suprantama liaudies kalba”.

Taipgi:

“Geriausiams mūsų literatūros paskutiniųjų metų kūriniais būdinga, tai, kad jie parašyti socialistinio realizmo metodu, tuo metodu, kuris tarybinei literatūrai atvėrė plačiausias vystymosi perspektyvas. Pastangos kiek galima giliau įžvelgti gyvenimo reiškinius ir žmogaus psichologijos vingius, gyvenimą pavaizduoti giliai, konkrečiai, teisingai, jo revoliuciniame vystymesi, sukurti teigiamąjį herojų, parodyti ar bent leisti nujauti skaitytojui ateities perspektyvą, neužmirštant literatūros uždavinio auklėti skaitytoją komunistinių idėjų dvasią,— štai kas yra būdinga socialistinio realizmo metodui ir geriausiams mūsų tarybinės literatūros kūriniais, tuo metodu parašytiem”.

Toliau:

“Nėra abejonės, kad mūsų rašytojai didelius laimėjimus savo darbe galėjo pasiekti dėl to, kad jie daug giliau, negu tai buvo anksčiau, įsisavino marksistinę-lenininę pasaulėžiūrą, kad jie įprato įvairius gyvenimo reiškinius analizuoti tos pasaulėžiūros šviesoje..”

Tai tikrai dideli, istoriniai Lietuvos rašytojų laimėjimai. Kad jie buvo pasekti, tai, sakė Venclova, pirmoje vietoje “mes turime būti dėkingi Komunistų Partijai, kuri ne tik vadovavo naujojo socialistinio gyvenimo kūrybai, bet ir motiniškai jautriai ugdė, puoselėjo mūsų literatūrą.” Visose rašytojų pastangose, visuose pasiekimuose ir laimėjimuose buvo jaučiamas partijos vadovybės vaidmuo.

Trumpais bruožais kritiškai peržvelgę įvairių rašytojų kūrybą įvairiose žanruose (prozoje, poezijoje, dramaturgijoje) Venclova pereina prie literatūros kritikos mokslo. Jis nurodo, kad literatūros kritika nėra pilnai atlikusi savo uždavinio. Jis suranda, kad “ne tik literatūros mokslas, bet ir bėgamoji kritika per maža buvo nukreipta prieš revizionizmą ir prieš įvairių

buržuazinių idėjų recidyvus (pasikartojimą) mūsų literatūroje. Kartais mūsų kritika dar nejautriai prieidavo prie naujų kūrinų, stengdamasi pirmiausia surasti, prie ko juose prikibti, ką suniekinti” Be to, “ne visada mūsų kritika buvo principinga ir reikli idėjiniu atžvilgiu... Toli gražu ne visada mūsų kritika pasižymėjo partiniu aistringumu, karštu suinteresuotumu, kad mūsų tarybinė literatūra augtų ir klestėtų”. Tai, aišku, didelė literatūrinėje kūryboje spraga.

Rašytojas Venclova storai pabrėžė reikalingumą rašytojams nuolatos kelti savo literatūrinį meistriškumą, nuolatos gerinti savo kūrybą. Jis ragina rašytojus mokytis kitų kalbų, nes per jas ir jomis lengviau susipažinti su kitų tautų literatūrine kūryba ir iš jos pasimokyti. Jis net klausia, “ar nevertėtų galvoti kai kam išmokti didžiosios kinų tautos kalbą?” Gi nūdieninėje Lietuvoje išmokti įvairias kalbas yra visos galimybės.

Sąjungos valdybos pranešimus suvažiavimas plačiai išdiskusavo. Diskusijose dalyvavo visa eilė rašytojų, visapusiškai paliesdami pranešimuose pakeltus klausimus. Visų jų išreikštos nuomonės įdomios ir svarbios. Pavyzdžiui, rašytojas Juozas Baltušis nemano, jog susiradimui geros temos ir jos išnaudojimui būtina “važiuoti į kaimą arba į pramonės objektą ir ten apsigyventi.” Svarbiausia rašytojo įdėjinis nusistatymas. “Idėjinės rašytojo pozicijos yra viskas”, sakė Baltušis. “Jeigu jos teisingos, rašytojui nesukliudys nei gyvenamoji vieta, nei kitos kliūtys. Visur ir visada jis jaus gyvenimo pulsą.”

Vilniaus universiteto literatūros katedros vedėjas profesorius B. Pranskus kalbėjo apie literatūros mokslo ir kritikos problemas. Jis pasmerkė revizionistines literatūroje tendencijas, nukrypimus nuo marksistinės lenininės metodologijos dėsnų.

Literatūros mokslo klausimais plačiai kalbėjo prof. K. Korsakas. Jis nurodė tais klausimais trūkumus. Jis reikalavo “mokyti mūsų visuomenę marksistinio požiūrio į literatūros reiškinius, į mūsų literatūros palikimą.” Ypač reikia mokytis mūsų jaunimą, iš kurio auga literatūros mokslo ir kritikos jėgos”.

Suvažiavime kalbėjo Tarybų Sąjungos Rašytojų sąjungos delegacijos pirmininkas A. Čakovskis. Jis kalbėjo "apie tą ideologinę kovą, kurią tarybinė literatūra vedė ir šiuo metu veda tarptautinėje plotmėje, triuškindama revizionistų išpuolius prieš socialistinį realizmą, prieš literatūros partiskumo principą, prieš marksistinę estetiką".

Suvažiavime pasirodymas poeto A. Miškinio ir jo pasižadėjimas nuo dabar pėda pėdon eiti su visais tarybiniais rašytojais paliko labai gilų įspūdį. Poetas dideliu susijaudinimu sakė:

"Būdamas nuo jūsų atitrūkęs, aš pajutau ir supratau, kad be darnaus kolektyvo, be visaliaudinių siekimų tikras poetas būti negali... Aš ateinu į jūsų tarpą nesidairydamas nei atgal, nei į šalis. Nuo šiol tegu nelieka dėl manęs jokių aliuzijų, jokių abejojimų".

Dėl per tam tikrą laikotarpį atitrūkimo nuo savo tautos kūrybinių pastangų, poetas pasakė:

"Netikėtai iš pasalų užklupęs, karas ne mane vieną vėl supainiojo. Aš atėjau į šią tribuną pasmerkti viso to blogo, tų klaidų, kurias aš buvau padaręs. Kai mano širdis ir protas po didelių gyvenimo pamokų nusiskaidrino, man tai viešai pripažinti visiškai negėda. Aš labai trokštu, kad nei dabar, nei ateity panašių klaidų nepakartotų kiti."

Diskusijose dalyvavo rašytojai A. Jonynas, E. Matuzevičius, V. Mozūriūnas, J. Tornau, A. Baltakis ir kiti.

Suvažiavime svarbią kalbą pasakė Lietuvos švietimo ministras M. Gedvilas. Jis plačiai apsisusto ties santykiais tarpe rašytojų ir jaunimo. Jis sakė: "Pedagogus ir rašytojus jungia vienas svarbiausias uždavinys—jaunimo auklėjimas komunistine dvasia." Jis apgailėstavo, "kad vyresniosios kartos rašytojai, kuriems itin gerai pažįstamas vaiko pasaulis, troškimai, kurie visa tai pajėgūs pavaizduoti žymiai ryškesnėmis spalvomis, su didesne menine jėga, mažai dirba šios literatūros srityje".

Ta pačia didžiausios svarbos tema kalbėjo ir Lietuvos Komunistinio jaunimo sąjungos sekretorius A. Ferensas. "Vaikai nori

knygose, filmuose matyti tokius herojus, iš kurių jie galėtų imti pavyzdį, mokytis", sakė jaunimo vadas. "Mūsų jaunimui reikia tokios literatūros, kuri padėtų formuoti jame komunistinius bruožus, gintų mūsų jaunimą nuo pasitaikančių nesveikų reiškinių, formotų jame materialistinę pasaulėžiūrą. Tokios literatūros dar maža. Į jos kūrimą turėtų įsijungti stipriausios literatūros jėgos".

Kauno Jaunojo žiūrovo teatro atstovė V. Ruminavičiūtė pasakė, kad jaunimas "laukia iš rašytojų daugiau naujų veikalų. Reikia draminių kūrinių, kurie ugdytų mūsų jauniems meilę darbui, išjuokytų tuos, kurie nori būti baltarankiais. Vaikams reikia fantastinių kūrinių, kurie skatintų juos svajoti, ieškoti, kurti".

(Pabaiga 32 pusl.)

SU JAUNYSTĖ

Ne, nereikia pagalbos rankos, —
 Dar toli matau, tvirtai einu.
 Netikėsite, draugužiai brangūs, —
 Aš ir vėl kaip ant kitų sparnų.

Vėjo pirštai mano plaukus sklaido,
 Šlama vėliavos laisvų šalių...
 ...Augau aš ant akmenuoto šlaito
 Ties išdrožtu tėvo kryželiu.

Aš virpėjau, kai du broliai mušės
 Dėl saujelės žemės nuartos, —
 Pagalys, į nugarą nulūžęs,
 Zvimbdavo pro išverstus vartus.

Motina per kiaurą naktį verkė,
 Kai už skolą išvedė žmogus
 Jos vaikų maitintoją-žalmargę,
 Nes išpirkti neturėjo pinigų.

Ašarose tie laukai nuskendo, —
 Vėl į viršų jiems nebeišplaukt;
 Vardas Lietuvos virš žemės skrenda, —
 Pasivyti jį aš privalau.

Skleidžiasi žeme didžioji šventė,
 Užtvenkia kasmet naujas gatves;
 Antrą amžių pradėdau gyventi —
 Tiek daug džiaugsmo, saulės ir erdvės!

IŽYMUSIS MUZIKAS MIKAS PETRAUSKAS

KONRADAS KAVECKAS

Kompozitoriui ir muzikos veikėjui Mikui Petrauskui lietuvių muzikoje priklauso garbinga vieta. Jis lietuvių liaudies dainų rinkėjas ir atkūrėjas, operečių ir operų kūrėjas, pirmasis lietuvių kompozitorių revoliucinių dainų skleidėjas ir komponuotojas.

Mikas Petrauskas kilęs iš muzikalios šeimos: motina turėjo gražų balsą ir mokėjo daug liaudies dainų, tėvas nusivokė vargonavime ir vadovavimo chorui mene. Nenuostabu, kad ir jaunosios Petrauskų šeimos atžalos, iš kurių mes geriausiai pažįstame Miką — kompozitorių ir Kiprą — Lietuvos Operos kūrėją, turėjo ryškių muzikinių gabumų.

Revoliucinių dainų autorius Mikas Petrauskas gimė prieš 85 metus, 1873 m. spalio 7 d., švenčionių apskrityje, Palūšėje. Muzikos pradžioje mokėsi pas savo tėvą, vėliau, 1898—99 metais, Rokiškio muzikos mokykloje. Nuo 1901 metų Mikas Petrauskas mokėsi dainavimo Petrapilio konservatorijoje. Aukštojoje muzikos mokykloje jis pagausino savo muzikines žinias. Lietuvių ruošiamuose vakaruose dainuoja solo, vadovauja chorui ir 1903 m. pastato Petrapily savo sukurtas operetas „Malūnininkas ir kaminakrėtys“ ir „Adomas ir Ieva“. Jis draugavo su pažangiąja studentija, buvo demokratinių pažiūrų menininkas ir dalyvavo 1905 metų revoliuciniame judėjime.

1906 m. pavasarį baigė Petrapilio konservatoriją ir slaptai grįžo į Lietuvą, nes jis buvo caro žandarų persekiojamas už revoliucinę veiklą. Gyvendamas Pušynėj, Raseinių apskrity, parašo dviejų veikslių liaudies operą „Birutę“, kurią tais pačiais metais Vilniuje pastato. Autorius viešai savo pavardės negalėjo skelbti, todėl „Birutės“ spektaklio ruošėjais buvo Kipras Petrauskas ir A. Kazėnas. Kipras Petrauskas šiame spektaklyje dainavo Birutės brolio partiją. Liaudies operos pastatymas Vilniuje susilaukė ne tik lietuvių, bet ir rusų bei lenkų kritikos rimto ir gražaus įvertinimo.

Reikia pažymėti, kad „Birutės“ sukūrimui nemaža įtakos turėjo rusų klasikų kūryba, pav. vaidilučių choras „Sesutėlės, lėlijėlės“ labai artimai dvelkia P. Čaikovskio operos „Eugenijus Onieginas“ mergaičių choru. Opera ne ištiesai muzikaliai sukurta. Ji parašyta atskirais muzikiniais numeriais, įterptais į G. Landsbergio-Žemkalnio veikalo tekstą. Iš stipresnių dalių reikia suminėti Birutės ariją ir atskirų veikslių užbaigtus chorus.

Tolesnė Miko Petrausko veikla yra glaudžiai susijusi su Amerikos lietuvių kultūrinio gyvenimu. Iš tiesų, jis buvo pirmasis ir pats stipriausias Amerikos lietuvių kultūros švyturys. Amerikon jis nuvyko 1907 m. birželio 13 d. ir tuojau suorganizavo „Birutės“ chorą. Darbo sąlygos buvo nelengvos. Mikas Petrauskas apie tuos laikus savo pastabose rašo: „Mano buvimas Amerikoje buvo lyg kokia pasiuntinybė dirbti lietuvių tarpe tokį nedėkingą darbą, kaip muzikos menas, koku jis buvo tada Amerikos lietuviuose“. Jis ruošė koncertus, kuriuose dainavo pats, arba jo vadovaujamas choras.

1910 metais M. Petrauskas Čikagoje įsteigė muzikos mokyklą-konservatoriją. 1912 m. jis trumpai buvo sugrįžęs į Lietuvą ir su ruošė eilę koncertų Vilniuje, Šiauliuose, Kėdainiuose ir kituose miestuose. Sugrįžęs į Ameriką, jis dirbo iki 1920 metų. Per tą laikotarpį jis parašo operą „Eglė žalčių karalienė“, visą eilę operečių — „Consilium facultatis“, „Vaikas ar mergaitė“, „Pirmoji gegužė“, „Apvesdinkit ir mane“, bei kitas. Šie visi veikalai buvo vaidinami mėgėjų scenose. Liaudies dainas ir mažesnes kompozicijas jis periodiškai spausdino nuo 1917 m. iki 1921 m. mėnesiniame leidinyje „Kanklės“ ir išleido atskiru rinkiniu „Lietuviškos dainos“. Iš dainų vertingiausias ir didžiausio populiarumo susilaukė: „Motuš, motušė“, „Oi, motule, ma“, „Gaudžia trimčiai“, Janonio žodžiams — „Neverkit pas kapą“, Liudo Giros žodžiams — duetą „Spra-

gilų dainelė", "Supinsiu dainužę", "Jau vakaras buvo," "Bernužėli, nesvoliok" ir kitos. Iš didesnių veikalų didelio dėmesio susilaukė Miko Petrausko opera "Eglė žalčių karalienė".

Gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose, Mikas Petrauskas išleido kelis sąsiuvinius "Darbininkų dainų". Anksčiau, 1908 metais, jis išleido revoliucinių dainų rinkinį "Trimitas". Viena geriausių M. Petrausko revoliucinių dainų yra aukščiau minėtoji "Neverkit pas kapą".

1920 m. M. Petrauskas, sugrįžęs į Lietuvą, ėmėsi organizuoti "Liaudies operą". Kauno Valstybiniame teatre jis pastatė mėgėjų jėgomis "Birutę" ir operetę "Vaikas ar mergaitė", bet, buržuazinei vyriausybei jo darbo neparėmus, jis nebegalėjo toliau dirbti. Nepasisekė jo pastangos sukurti liaudies operą ir šiauliuose. Susilpnėjo sveikata. Jis dar kartą nuvyko į Ameriką, bet dirbti jau nebegalėjo ir grįžo į Lietuvą.

Kalbant apie jo muzikos stilių ir dvasią, reikia pasakyti, kad jis nesivaikė jokių modernizmo vėjų, bet viską reiškė kuo paprasčiausiomis ir kuo lengviausiomis priemonėmis, norėdamas, kad kiekvienas muzikos mėgėjas galėtų jo veikalus atlikti.

Mikas Petrauskas mirė 1937 m. kovo mėn. 23 d., Kaune. Jo asmenyje mes netekome didelio muzikos veikėjo ir kompozitoriaus.

LIET. RAŠYTOJŲ SUVAŽIAVIMAS

(Tąsa iš 30 pusl.)

Vilniaus universiteto lietuvių literatūros katedros docentas A. Sprindis apibūdino universiteto vaidmenį auklėjime naujų literatūrinių jėgų.

Dailininkų sąjungos vardu rašytojų suvažiavimą sveikino skulptorius K. Bogdanas.

Šis istorinis Lietuvos rašytojų suvažiavimas baigėsi išrinkimu sąjungos valdybos, kurion įeina patys žymiausi rašytojai: K. Ambrasas, J. Avyžius, A. Baltakis, J. Baltušis, A. Bieliauskas, A. Gričius, A. Guzevičius, A. Jonynas, K. Korsakas, J. Marcinkevičius, E. Mieželaitis, V. Mykolaitis-Putinas, G. Metelskis, V. Mozūriūnas, B. Pranskus, V. Reimeris, I. Simonaitytė, M. Sluckis, J. Šimkus, T. Tilvytis ir A. Venclova. Kandi-

datai į valdybą: A. Baltrūnas, J. Macevičius, A. Pocius, V. Rimkevičius.

Gal geriausiai suvažiavimo darbus ir pasiekimus apibūdino pats suvažiavimas savo laiške Lietuvos Komunistų partijos Centro Komitetui. "Savo trečiajame suvažiavime respublikos rašytojai, susumavę pastarųjų ketverių metų darbo rezultatus, užsimoja naujiems reikšmingiems darbams", sakoma laiške. "Mes tikime, kad artimiausiais metais lietuvių tarybinė literatūra pražydės naujais žiedais, išsikeros naujomis vaisingomis šaknimis, ir užims dar svarbesnę vietą visoje daugianacionalinėje tarybinėje literatūroje".

Mes tuo nė per nago juodymą neabejojame. Visi ženklai rodo, kad Lietuvos rašytojai, tiek senosios, tiek jaunosios kartos, paskatinti suvažiavimo darbų, nesuvils Lietuvos darbo liaudies, kuri taip didvyriškai, su tokiu dideliu ryžtu ir pasiaukojimu stato sau šviesų ir gražų komunistinį rytojū.

APIE MAKNIŪNŲ DVARĄ

(Tąsa iš 27 pusl.)

čiais, bet su plūgais. Jaučiais ariant, buvo sakyta, galima nuvaryti gilesnes vagas, geriau žemę įdirbti. Tuoj buvo nupirkta garu kuliamoji mašina, tuoj buvo įtaisytos ir kitos žemės ūkio darbams mašinos—pavyzdžiui rugiams piauti. Įsteigė nedidelę pieninę, o pieno produktus veždavo į Druskininkų miestą. Žemei trąšas taipgi naujoviškai gamino: iš rudens laukuose paruošdavo trąšų iš mėšlo ir durpių.

Muiželis jau buvo pradėjęs ir kukuruzus veisti; per trejus metus man teko prie jų dirbti. Buvo paskirtas specialus žemės plotas, kur kukuruzus sėdavo. Jie užaugdavo dideli, bet niekad pilnai nepribrėsdavo. Žmonės sakydavo: Lietuvos vasara jiems per trumpa.

III

Tik daug vėliau aš supratau, kodėl Muiželis bandė padėti apylinkės vaikams pramokti rašyti, skaityti ir skaičiuoti. Jis suprato, žinojo, kad keliant žemės apdirbimo techniką, mašinoms valdyti reikės pralavintų žmonių, o jų mūsų apylinkėje tuomet buvo labai, labai maža.